

**IDENTYFIKACJA I UWARUNKOWANIA ROZWOJU
PRODUKCJI ROLNICZEJ I PRZETWÓRSTWA
W WYNIKACH PROJEKTU FORESIGHT
DLA WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO**

Marian Woźniak

Politechnika Rzeszowska

Abstrakt. W artykule przedstawiono perspektywiczne, główne kierunki rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego w woj. podkarpackim, wyłonione w oparciu o konsultacje społeczne i eksperckie oraz na podstawie zasobów województwa. Wyodrębnione w dyskusji główne kierunki rozwoju rolnictwa i przetwórstwa to: ukierunkowanie gospodarstw na produkcję ekologiczną, produkcja i przetwórstwo biomasy, uprawa roślin z uwzględnieniem zjawiska mikoryzy, rozwój przetwórnictwa żywności ekologicznej, produkcja roślinnych i zwierzęcych produktów regionalnych.

Słowa kluczowe: rolnictwo, przetwórstwo, kierunki rozwoju

WSTĘP

Foresight, co akcentuje Martin [1995], jest procesem zaangażowanym w systematyczne próby wglądu w długookresową przyszłość nauki, technologii, gospodarki, środowiska i społeczeństwa, w celu zidentyfikowania powstających kluczowych technologii i pobudzenia obszarów strategicznych badań, które z dużym prawdopodobieństwem przyniosą największe korzyści ekonomiczne i społeczne.

Foresight to partycypacyjny proces określający opracowanie wizji przyszłości, ukazujący wymiarowe oszacowanie przyszłych kierunków rozwoju, w oparciu o aktualny stan branży, wiedzy i świadomości społecznej. Metodologia foresightu opiera się na identyfikacji głównych problemów społecznych, gospodarczych i środowiskowych w różnych okresach czasowych oraz wskazaniu kierunków rozwiązania tych proble-

mów przez decyzje polityczne, biznesowe i publiczne. Metodologia ta wywodzi się z angielskiego tłumaczenia pojęcia foresight jako przewidywanie, sięganie w przyszłość oraz możliwość wpływania na bieg wydarzeń przez myślenie o przyszłości, dyskusje nad przyszłością i kształtowanie przyszłości. Harper określił foresight jako proces uwzględniający współpracę, dyskusje oraz konsultacje społeczne w celu opracowania wspólnych wizji przyszłości i strategii działań [Scenariusz rozwoju... 2007]. Projekt foresight jest narzędziem, programem, strategią, a nawet polityką służącą wypracowaniu odpowiednio sformułowanych wizji rozwoju w odpowiednich branżach.

Celem artykułu było przedstawienie głównych kierunków rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego w woj. podkarpackim, opracowanych na podstawie społecznych konsultacji według metodyki projektu Foresight.

WOJEWÓDZTWO PODKARPACIE JAKO OBSZAR PROJEKTU FORESIGHT

Województwo podkarpackie zajmuje powierzchnię 17 845 km², co stanowi 5,6% powierzchni kraju i pod tym względem lokuje się na 11. miejscu wśród innych województw. Podkarpackie graniczy z województwem małopolskim, świętokrzyskim i lubelskim, a także ze Słowacją i Ukrainą. Liczba ludności województwa podkarpackiego wynosi ok. 2 098 tys., co odpowiada 5,5% ludności Polski. Województwo podkarpackie jest obszarem najmniej zurbanizowanym w kraju (w miastach mieszka 40% ludności) [Województwo... 2008].

Jak podaje Eurostat województwo pod względem wielkości zajmuje 68. miejsce wśród 254 regionów UE. Powierzchnia Podkarpacia stanowi 11,6% największego regionu UE, a jednocześnie jest prawie 1500 razy większa od najmniejszego. W sporządzonym w 2004 roku rankingu regionów UE województwo uplasowało się na 229. miejscu pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego [epp.eurostat...].

Województwo podkarpackie można podzielić na trzy podregiony [Ślusarz 2005]:

1. Podregion I, obejmujący środkowowschodnią część województwa, charakteryzujący się najlepszymi warunkami rozwoju, skupiający 15,3% gospodarstw rolnych, których średnia powierzchnia wynosi 2,1 ha.
2. Podregion II, obejmujący głównie środkowozachodnią część województwa, skupiający 46% gospodarstw rolnych o średniej powierzchni 1,7 ha.
3. Podregion III, nie stanowiący zwartego obszaru, w którego skład wchodzi gminy położone w północnej oraz południowej części województwa, skupiający 38,7% gospodarstw rolnych, których średnia powierzchnia wynosi 4,0 ha. W podregionie tym występują niekorzystne warunki do prowadzenia działalności rolniczej, przejawiające się słabą jakością gleb i w dużej części niekorzystnym ukształtowaniem terenu.

Specyfika rolnictwa w województwie podkarpackim wynika z dużego zróżnicowania warunków przyrodniczych, społeczno-gospodarczych, infrastrukturalnych, ekologicznych i historycznych. Region jest także bardzo zróżnicowany pod względem stosunków fizjograficznych – obejmuje obszary górskie i podgórskie (południowo-wschodnia część regionu) oraz obszary nizinne (północno-zachodnia część regionu). Charakterystyczną cechą gospodarstw rolnych jest duże rozdrobienie agrarne. Dominują

gospodarstwa o powierzchni od 1 do 5 ha, które stanowią ponad 80% wszystkich gospodarstw. Średnia powierzchnia gospodarstwa na Podkarpaciu wynosi 3,61 ha, podczas gdy średnia krajowa to 7,65 ha. W 2003 roku w województwie podkarpackim największą grupą, bo wynoszącą aż 41,3%, były indywidualne gospodarstwa rolne o powierzchni do 1 ha użytków rolnych, w grupie obszarowej 1-2 ha użytków rolnych znajdowało się 22,2% gospodarstw, w grupie 2-5 ha – 27% gospodarstw, natomiast w grupie 5 ha i więcej – 9,5% gospodarstw [Rocznik... 2004].

Jednocześnie przetwórstwo rolno-spożywcze w województwie przeżywa poważny kryzys związany z procesem restrukturyzacji w poszczególnych branżach. Na jego pogarszającą się kondycję wpływa załamanie dotychczasowych, tradycyjnych rynków zbytu (rynek wschodni), słabe tempo wdrażania nowoczesnych technologii i systemów zarządzania oraz odbiegający od obowiązujących w Unii Europejskiej standard wielu gospodarstw. Ukształtowana w przeszłości dominacja dużych zakładów nie jest dostatecznie uzupełniana siecią małych i średnich podmiotów prywatnych o zróżnicowanym profilu produkcji [Strategia... 2006]. Ze względu na dość duże rozdrobnienie w produkcji rolnej w ostatnich latach podjęto działania zmierzające do stworzenia rynku rolnego na zasadach unijnych. Z jednej strony chodzi o uruchomienie profesjonalnego rynku towarowego, z drugiej zaś o koncentrację producentów w grupach producenckich.

PRIORYTETOWE KIERUNKI ROZWOJU ROLNICTWA I PRZETWÓRSTWA W WOJ. PODKARPACKIM

Rozwój technologii produkcji rolniczej i przetwórstwa żywności jest szczególnie istotny dla województwa podkarpackiego, które charakteryzuje się relatywnie dużą powierzchnią obszarów wiejskich. Umożliwią one wykorzystanie potencjału regionu i doświadczeń w działalności rolniczej. Uzyskanie dobrych wyników ekonomicznych wymaga jednak znacznych nakładów na opracowanie i wdrożenie technologii zapewniających satysfakcjonujące wyniki finansowe oraz niebędących zagrożeniem dla środowiska naturalnego regionu. „Brak przewidywania oznacza cierpienie już teraz”. Te słowa Leonardo da Vinci doskonale odzwierciedlają potrzebę tworzenia strategii rozwoju, przede wszystkim w oparciu o społeczne opinie i sugestie, co w większym stopniu gwarantuje opracowanie strategii mogącej osiągnąć sukces.

Konsultacje społeczne i panele eksperckie pozwoliły wskazać główne kierunki rozwoju rolnictwa i przetwórstwa w woj. podkarpackim, uwzględniając ich wpływ na zachowanie wartości środowiska przyrodniczego regionu, pozwalające m.in. na większą oszczędność surowców, większą wydajność produkcji, mniejsze zanieczyszczenie środowiska. Priorytetowe kierunki oraz ocenę atrakcyjności i wykonalności (przy założeniu, że ocenie wykonalności przyznano maksymalnie 25 pkt, ocenie atrakcyjności 15 pkt, a ocenie wpływu na zrównoważony rozwój 200 pkt) przedstawiono w tabeli 1.

Konsultacje pozwoliły wyodrębnić główne kierunki, które powinny być uwzględnione w rozwoju rolnictwa w województwie. Jak widać perspektywiczne kierunki rozwoju dotyczą produkcji ekologicznej, produkcji i przetwórstwa biomasy, rozwoju małych przetwórnictw produkujących wyroby żywności ekologicznej oraz produkty regionalne. W dalszej kolejności znalazły się: produkcja dziczyzny, produkcja roślin alternatywnych, uprawa owoców, warzyw i winorośli oraz hodowla owiec, kóz i bydła mlecznego.

Tabela 1. Ocena atrakcyjności, wykonalności oraz wpływu technologii na zrównoważony rozwój perspektywicznych kierunków produkcji rolniczej i przetwórstwa

Table 1. Assessment of attractiveness, feasibility and impact on sustainable development within the branch of agricultural production and processing industry

Lp. No	Perspektywiczne technologie Perspective technologies	Ocena (pkt) Assessment (points)			
		wykonalności of feasibility	atrakcyjności of attractiveness	wpływu technologii na zrównoważony rozwój of impact on sustain- able development	razem total
1	2	3	4	5	6
1	Gospodarstwa nastawione na produkcję ekologiczną – ekologiczne technologie produkcji roślinnej i zwierzęcej Farms aimed at ecological production – ecological technologies for plant and animal production	24	15	149	188
2	Technologie produkcji i przetwórstwa biomasy (np. uprawa roślin energetycznych, produkcja nawozów naturalnych, naturalnych tworzyw opakowaniowych, brykietowanie, produkcja biogazu itd.) Technologies for biomass production and processing (e.g. growing of energetic plants, production of natural fertilizers, natural packaging materials, briquetting, biogas production, a.s.o.)	20	15	133	168
3	Proekologiczna uprawa roślin spożywczych z uwzględnieniem zjawiska mikoryzy, dominacja uprawy roślin wieloletnich Ecological growing of food plants by means of mycorrhiza, domination of perennial plants growing	19	13	125	157
4	Rozwój przetwórci żywności ekologicznej i technologii przetwórstwa surowców ekologicznych Development of processing plants for ecological food and technologies for ecological raw materials	18	15	119	152
5	Produkcja roślinnych i zwierzęcych produktów regionalnych z wykorzystaniem ekologicznie innowacyjnych technologii produkcji Production of plant and animal regional products by means of ecologically innovative production technologies	23	15	113	151
6	Produkcja dziczyzny Production of game	17	12	111	140
7	Uprawa roślin energetycznych Planting of energetic plants	23	11	96	130

Tabela 1 – cd. / Table 1 – cont.

1	2	3	4	5	6
8	Technologie zagospodarowania osadów ściekowych Technologies for waste water deposits treatment	20	9	98	127
9	Rozwijanie produkcji roślin „alternatywnych” (np. zioła, suszone kwiaty itp.) Development of alternative plants production (e.g. herbs, dried flowers a.s.o.)	23	15	78	116
10	Zbilansowana produkcja rybacka – zrównoważone wykorzystanie cieków i zbiorników wodnych Balanced fish production – sustainable use of water flows and water bodies	19	10	87	116
11	Prośrodowiskowe i prozdrowotne technologie produkcji i przetwórstwa warzyw i owoców Environmental and health technologies for production and fruits and vegetables production	23	15	74	112
12	Hodowla owiec i kóz Sheep and goats breeding	18	14	71	103
13	Prośrodowiskowa i prozdrowotna produkcja i przetwarzanie mleka Environmental and health milk production and processing	22	14	65	101
14	Technologie uprawy i przetwórstwa winorośli Technologies for grapevine planting and processing	19	14	38	71

Źródło: Raport końcowy z badań Foresight... 2008, s. 155.
Source: Final report after foresight research... 2008, p. 155.

Oceniając atrakcyjność, wykonalność i wpływ technologii na wartości środowiska, wyodrębniono główne kierunki rozwoju rolnictwa i przetwórstwa w woj. podkarpackim. W drodze konsensusu wyłoniono pięć priorytetowych technologii, które według społeczeństwa wymagają szczególnej uwagi i realizacji w ciągu najbliższych kilku czy kilkunastu lat. Najważniejsze kierunki w sektorze rolnictwa i przetwórstwa oraz rezultaty ich zastosowania przedstawiono w tabeli 2.

Realizacja perspektywicznych kierunków rozwoju rolnictwa i przetwórstwa w woj. podkarpackim, oparta na zasadach zrównoważonego rozwoju i służąca wyeksponowaniu mocnych stron i szans regionu, będzie możliwa do osiągnięcia po pokonaniu słabości wewnętrznych i zagrożeń tkwiących w otoczeniu. Konsultacje społeczne oraz eksperci wskazali następujące główne elementy analizy SWOT dla rolnictwa i przetwórstwa woj. podkarpackiego.

Tabela 2. Główne technologie oraz rezultaty ich zastosowania
Table 2. Leading technologies and their application effects

Lp. No	Główne technologie Leading technologies	Możliwe rezultaty zastosowania technologii Possible effects after application of technology	
		pozytywne – positive	negatywne – negative
1	2	3	4
1	Gospodarstwa nastawione na produkcję ekologiczną – ekologiczne technologie produkcji roślinnej i zwierzęcej Farms aimed at ecological production – ecological technologies for plant and animal production	Wzrost dochodowości gospodarstw, generowanie nowych miejsc pracy, pełne i prawidłowe wykorzystanie zasobów przyrodniczych, produkcja przyjazna środowisku i zdrowiu człowieka, wychodzenie naprzeciw oczekiwaniom konsumentów Increase in profitability of farms, creation of new work places, full and right utilization of natural resources, environmental and men health friendly production, meeting the costumers expectations	Początkowo wyższe ceny żywności Higher food prices at the beginning
2	Technologie produkcji i przetwórstwa biomasy (np. uprawa roślin energetycznych, produkcja nawozów naturalnych, naturalnych tworzyw opakowaniowych, brykietowanie, produkcja biogazu, itd.) Technologies for biomass production and processing (e.g. growing of energetic plants, production of natural fertilizers, natural packaging materials, briquetting, biogas production, a.s.o.)	Rozwijanie przedsiębiorczości w regionie, przyrost liczby miejsc pracy (także w ośrodkach naukowo-badawczych), zagospodarowanie surowców odpadowych, ochrona środowiska, pozytywny wpływ na bilans i obieg węgla w środowisku, zwiększanie udziału energii odnawialnej w bilansie energetycznym, zamiana wielu surowców i produktów na naturalne, przyjazne środowisku Development of entrepreneurship in region, increase in number of work places (also in R+D institutions), treatment of waste materials, environment protection, positive impact on carbon balance and flow in environment, increase of percentage of renewable energy in energetic balance, change of many raw materials and products for natural and environmental friendly	Ryzyko intensyfikacji przy uprawie roślin energetycznych, możliwe zachwianie stosunków wodnych, konkurencja o zasoby glebowe i wodne – możliwość wzrostu cen żywności Intensification risk during planting of energetic plants, probable distortion in water ecosystems, competitiveness about soil and water resources – probability of increase in food prices
3	Proekologiczna uprawa roślin spożywczych oparta na zjawisku mikoryzy, dominacja uprawy roślin wieloletnich Ecological growing of food plants by means of mycorrhiza, domination of perennial plants growing	Pozytywna reakcja na spodziewane rezultaty efektu cieplarnianego, bardziej racjonalne i zrównoważone wykorzystanie zasobów biogenów i wody w glebie, poprawa odporności roślin, przeciwdziałanie erozji, ochrona środowiska Positive reaction on expected results of global warming, more rational and sustained use of biogens and water in soil, improvement in plants immunity, counteracting for erosion, environmental protection	Możliwość wprowadzenia do środowiska odmian i gatunków obcych, możliwy zanik pożądanych cech gatunkowych Positive reaction on expected results of global warming, more rational and sustained use of biogens and water in soil, improvement in plants immunity, counteracting for erosion, environmental protection
4	Rozwój przetwórci żywności ekologicznej i technologii przetwórstwa surowców ekologicznych Development of processing plants for ecological food and technologies for ecological raw materials	Rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich, generowanie nowych miejsc pracy, wzbogacenie asortymentu produktów spożywczych, wychodzenie naprzeciw oczekiwaniom konsumentów, dostarczanie na rynek produktów żywnościowych najwyższej jakości, pozytywny wpływ na poprawę stanu zdrowia ludności Development of entrepreneurship in rural areas, creation of new work places, expanding of food products assortment meeting the costumers expectations, delivering on market food stuffs with highest quality, positive impact on improvement in society health	Brak None

Tabela 2 – cd. / Table 2 – cont.

1	2	3	4
5	<p>Roślinne i zwierzęce produkty regionalne z wykorzystaniem ekologicznie innowacyjnych technologii produkcji</p> <p>Production of plant and animal regional products by means of ecologically innovative production technologies</p>	<p>Wzrost przedsiębiorczości, generowanie nowych miejsc pracy, pozytywny wpływ na zdrowie konsumentów, ochrona tradycji kulinarnych, promocja regionu, duże możliwości eksportowe, poszerzenie oferty towarowej, możliwość utworzenia trwałego rodzinnego biznesu, prestiżowe produkty spożywcze o wysokiej cenie, często osiągnięte wysokie zyski, wzrost dochodowości, zachowanie rodzimych gatunków zwierząt i odmian roślin, wzrost bioróżnorodności</p> <p>Development of entrepreneurship, creation of new work places, positive impact on consumer health, protection of culinary traditions, promotion of region, high export possibilities, expanding of goods offer, possibility for creation of perm family business, prestigious food stuffs with high price, high profits, increase in profitability, retaining of native animal species and plants varieties, increase in biodiversity</p>	<p>Często zbyt wysoka cena produktu, problem braku podaży</p> <p>Very often too high price for product, there are problems for lack in supply</p>

Źródło: Raport końcowy z badań Foresight... 2008, s. 202.
 Source: Final report after foresight research... 2008, p. 202.

Mocne strony:

- duży, nie w pełni wykorzystany areal ziemi rolniczej i duże zasoby taniej siły roboczej, a tym samym niskie koszty jednostkowe pracy i ziemi,
- produkcja metodami ekologicznymi,
- rozbudowana baza naukowo-techniczna,
- przemysł rolno-spożywczy o nie w pełni wykorzystanych zdolnościach produkcyjnych,
- położenie przygraniczne.

Szanse:

- wzrastające zapotrzebowanie na produkty ekologiczne i ochronę zdrowia,
- dobra marka polskich produktów spożywczych na rynkach zagranicznych i rosnące możliwości handlu z rynkami UE,
- preferencje polskich konsumentów wobec polskiej żywności,
- wzrost zainteresowania obszarami wiejskimi jako miejscem zamieszkania i spędzania wolnego czasu,
- zwiększona dostępność regionu do środków pomocowych UE przeznaczonych na finansowanie priorytetów rozwoju.

Słabe strony:

- nieatrakcyjna oferta towarowa produktów rolniczych (często zróżnicowana jakością i niski stopień uszlachetnienia, małe partie towaru),
- słaba integracja pionowa i pozioma w sektorze rolno-spożywczym i małe skłonności do wspólnych działań (brak liderów),
- mała aktywność społeczności wiejskich w rozwiązywaniu miejscowych problemów,
- odpływ ludzi aktywnych i wykształconych z regionu,
- słaby ekonomicznie sektor małych i średnich przedsiębiorstw w obszarach wiejskich, ograniczona możliwość zatrudnienia poza rolnictwem,
- niewłaściwa struktura produkcji rolniczej, duża ilość gruntów odłogujących.

Zagrożenia:

- brak skutecznej realizacji polityki strukturalnej państwa wobec rolnictwa i obszarów wiejskich, szczególnie w stosunku do regionów o niskim poziomie rozwoju,
- brak polityki równoważenia rozwoju regionalnego kraju,
- szybki rozwój produkcji rolnej w krajach o niskich kosztach produkcji,
- uszczelnienie granicy wschodniej jako konsekwencja przystąpienia Polski do Unii Europejskiej,
- zbyt wysoka cena żywności wyprodukowanej metodami ekologicznymi w stosunku do niskich zarobków,
- wzrost konkurencji międzynarodowej dla przedsiębiorstw oraz gospodarstw rolnych regionu postrzegany w kontekście procesów globalizacji gospodarki i integracji europejskiej.

**SCENARIUSZ ROZWOJU ROLNICTWA I PRZETWÓRSTWA
W WOJEWÓDZTWIE**

Istotnym elementem projektu foresight jest przedstawienie scenariuszy ukazujących możliwości utworzenia wewnętrznie spójnego zbioru opisującego przyszłość w celu stworzenia przesłanek do podejmowanych działań. Scenariusz jest zatem obrazem przyszłej sytuacji, specyficznym poligonem doświadczalnym dla opracowanych kierunków działań. Konsultacje prowadzone metodą moderacji wewnątrz grup ekspertów pozwoliły wyodrębnić scenariusz najbardziej prawdopodobny dla rolnictwa i przetwórstwa, który zatytułowano „zieleń z odrobiną szarości”. Scenariusz ten zakłada, że: czynnikiem mogącym w zdecydowany sposób zmienić realia gospodarki żywnościowej jest nasilająca się zmiana oczekiwań konsumentów dotyczących metod produkcji na korzyść ekstensywnych, przyjaznych środowisku i dobrostanowi zwierząt. Oznacza to wzrost zapotrzebowania na produkty ekologiczne i związaną z nimi poprawę i ochronę stanu zdrowia. Tak ukształtowane zmiany popytu są i będą motorem rozwoju ekologicznych i proekologicznych metod produkcji rolnej, a także poszukiwania możliwości uprawy roślin alternatywnych. Rozwój ekologicznych metod produkcji rolnej będzie impulsem do rozwoju ekologicznego przetwórstwa surowców rolniczych, sprzyjającego umacnianiu dobrej marki polskich produktów spożywczych na rynkach wewnętrznych i zagranicznych, a zarazem wzrostowi możliwości handlowych, głównie z krajami UE. Utrzymanie dotychczasowej otwartości rynku UE dla polskich producentów żywności ekologicznej, tradycyjnej i regionalnej jest kolejnym atutem dla wyboru tej drogi rozwoju. Należy również spodziewać się wzrostu możliwości sprzedaży produktów rolnych w aglomeracjach miejskich, także dzięki dynamicznie rozwijającym się nowoczesnym metodom sprzedaży bezpośredniej. Szansą zrealizowania modelu powinna być bardziej skuteczna realizacja (dobrze rozumianej) polityki strukturalnej państwa wobec obszarów wiejskich oraz utrzymanie logicznego wsparcia regionów o gorszych wskaźnikach rozwoju, do których należy Podkarpacie. Musi się też pojawić nowoczesna koncepcja polityki zrównoważonego rozwoju kraju. W scenariuszu powinno się także uwzględnić zewnętrzne zagrożenia. Należy umieć przeciwstawić się spodziewanemu szybszemu wzrostowi produkcji rolnej w krajach o niskich kosztach produkcji (np. Rosja, Ukraina, Chiny), bardzo prawdopodobny jest też wariant rozwoju i wzmocnienia globalizacji

w handlu żywnością. Wyjątkowo ważne jest więc znalezienie skutecznych mechanizmów przeciwdziałania jego negatywnym aspektom. Ponieważ wszyscy marzą o rozwoju, należy spodziewać się utrzymania lub niewielkiego wzrostu konkurencyjności sąsiednich regionów. Obserwowane dziś trendy uszczelniania granicy wschodniej (będące z jednej strony konsekwencją polityki UE, z drugiej zaś elementem protekcjonistycznej polityki rolnej Ukrainy i Rosji) będą zapewne aktualne, przynajmniej w pewnym stopniu. Dyskusyjny jest temat cen żywności ekologicznej. Wariant realny zakłada spadek cen, co oznacza pewne negatywne konsekwencje dla producentów, a pozytywne dla konsumentów o niższych dochodach. Ta tendencja może jednak ulec zmianie w bardziej odległej perspektywie. Scenariusz realny to rozwijająca się ekologiczna produkcja rolna i przetwórstwo, zanikanie barier ich rozwoju. W myśl tego scenariusza ekologia będzie odgrywała dominującą rolę, a Podkarpacie będzie regionem przeżywającym dynamiczny rozwój.

PODSUMOWANIE

Ukazanie perspektywicznych kierunków rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego jest istotnym elementem strategii ogólnego rozwoju województwa podkarpackiego. Uwzględniając uwarunkowania, zasoby oraz mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia, metodą konsultacji społecznych i eksperckich wskazano technologie i scenariusze, na które należy zwrócić szczególną uwagę obecnie i w przyszłości. Na podstawie przeprowadzonych dyskusji wyodrębniono czternaście technologii perspektywicznych, z których wybrano pięć głównych kierunków rozwoju rolnictwa i przetwórstwa, mianowicie: ukierunkowanie gospodarstw na produkcję ekologiczną, produkcja i przetwórstwo biomasy, uprawa roślin oparta na zjawisku mikoryzy, rozwój przetwórci żywności ekologicznej, produkcja roślinnych i zwierzęcych produktów regionalnych.

LITERATURA

epp.eurostat.ec.europa.eu

Martin B.R., 1995. Foresight in science and technology. *Technol. Anal. Strateg. Manag.* 7(2), 139-168.

Priorytetowe technologie dla zrównoważonego rozwoju województwa śląskiego. Część 1. Studium regionalne. 2008. Red. A. Klasik, F. Kuźnik. Główny Instytut Górnictwa, Katowice, 59.

Raport końcowy z badań Foresight priorytetowe technologie dla zrównoważonego rozwoju województwa podkarpackiego. 2008. Red. L. Woźniak. Politechnika Rzeszowska, Rzeszów.

Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego. 2004. Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów, 166.

Scenariusz rozwoju technologicznego kompleksu paliwowo-energetycznego dla zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego kraju. Część 1. Studium gospodarki paliwami i energią dla celów opracowania foresightu energetycznego dla Polski na lata 2005-2030. 2007. Red. K. Czaplicka-Kolarz. Główny Instytut Górnictwa, Katowice, 11.

Strategia rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020. 2006. Zarząd Województwa Podkarpackiego, Rzeszów, 42.

Ślusarz G., 2005. Studium społeczno-ekonomicznych uwarunkowań rozwoju obszarów wiejskich w świetle zagrożenia marginalizacją na przykładzie województwa podkarpackiego. Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 316-320.

Województwo Podkarpackie. Podregiony, powiaty, gminy. 2008. Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów, 38-40.

IDENTIFICATION AND DETERMINANTS FOR DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL PRODUCTION AND PROCESSING INDUSTRY IN THE LIGHT OF RESULTS OF FORESIGHT PROJECT FOR THE PODKARPACKIE VOIVODESHIP

Summary. This article presents some perspective and leading directions for development of agricultural production and processing industry for the Podkarpackie voivodeship. These directions were identified within the proces of social and expert opinion consultations including the research study on the present state of agriculture in the Podkarpackie voivodeship. In the result of the conducted discussions there were selected five leading directions for development of agriculture and processing industry i.e. agricultural farms with ecological production orientation, technologies for biomass production and processing, farming of plants based on mycorrhiza, development of processing plants for ecological food, plant and animals farming oriented for regional products.

Key words: agriculture, food-processing, development directions

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 15.04.2009

Do cytowania – For citation: Woźniak M., 2009. Identyfikacja i uwarunkowania rozwoju produkcji rolniczej i przetwórstwa w wynikach projektu Foresight dla województwa podkarpackiego. J. Agribus. Rural Dev. 3(13), 235-244.